

реализации. Статья обобщает опыт управления кафедрой государственной службы, администрирования и управления Луганского национального университета имени Тараса Шевченко.

Ключевые слова: управление, качество деятельности преподавателей, кафедра.

Khrykov E. Quality Management of Activity of University Department Teachers

The article reveals essence, main mechanisms, objectives and activity content of quality management of activity of university department teachers. Three levels of activity quality management of teachers are defined: on state level, on university level and on department level. Main attention is paid to department level. Modeling of managing system for quality management of activity of department teachers is carried out in accordance with modern management theories: total quality management TQM, quality management theory based on international standards ISO 9000, theory of organisation which itself is studying. In teachers' work four main areas are pointed out: educational activities, scientific activities, methodological activities, social activities and there are four quality management directions accordingly. Each direction of quality management has its key procedures and mechanisms for their implementation. The article summarizes the management experience of department of social services, administration and management of University of Luhansk.

Key words: management, quality of activity of department teachers, university department

Стаття надійшла до редакції 27.02.2016 р.

Прийнято до друку 25.03.2016 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Савченко С. В.

УДК 378.011.3-051:159.9.018.2

С. О. Шехавцова

**СУБ'ЄКТНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ЯК ПОКАЗНИК
ЯКОСТІ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ**

Вітчизняна педагогічна наука сформувала власні традиції в організації процесу навчання й виховання студентів в процесі фахової підготовки. Водночас слід зазначити, що певна зміна пріоритетів у стратегічних напрямках розвитку освіти, зокрема дистанційної освіти, у європейській та світовій спільнотах значною мірою вплинули на характер змісту підготовки майбутніх учителів в Україні. Особливого значення набувають теоретико-методологічні, соціально-психологічні, організаційно-педагогічні та методичні аспекти проблеми повноцінного

особистісно-професійного розвитку студентів вищих навчальних закладів, що сприятимуть формуванню суб'єктності майбутніх педагогів.

Різні аспекти суб'єктності студентів в процесі фахової підготовки було досліджено в роботах О. Анісімова, І. Зимньої, С. Кашлева, Н. Кузьминої, А. Маркової, Л. Мітіної, Т. Ольхової, В. Сластьоніна, І. Якиманської та ін.

На теоретико-методологічному рівні проблему суб'єктності з психолого-педагогічної точки зору розглядали Л. Абдаліна, О. Анісімов, Т. Гущина, О. Жорнова, О. Полухіна, М. Севастюк, В. Сластьонін, В. Ткачов, Є. Уваров, В. Чернобровкін та ін.

Незважаючи на значну кількість і доволі широке тематичне коло праць з проблеми формування суб'єктності майбутніх учителів у процесі фахової підготовки, у педагогічній науці залишається не розробленою проблема розробки теоретичних засад процесу формування суб'єктності як цілісної багатокомпонентної системи. Дискусійними є також питання методичного забезпечення та наукового підґрунтя дистанційної освіти в процесі формування суб'єктності майбутніх учителів.

Мета статті полягає в розробці дистанційного забезпечення формування суб'єктності майбутніх учителів у процесі фахової підготовки засобами дистанційних інтерактивних технологій.

В контексті фахової підготовки майбутніх учителів, професійно-педагогічна самореалізація особистості викладача трактується в дослідженнях як індивідуальний процес і результат здійснення ним можливостей та ресурсів розвитку Я-професійного в педагогічній діяльності.

В свою чергу І. Ісаєв і М. Ситнікова розглядають такі можливості як ситуації, обставини, що впливають на результати професійно-педагогічної самореалізації, а під поняттям ресурси – необхідні для неї засоби, які не залучені до процесу управління її розвитком. Можливості і ресурси складають одночасно і протиріччя, і гармонійне розмаїття ситуацій, обставин та засобів, що зумовлені складним узгодженням знань, відносин, потреб, мотивів, цінностей, особистісних якостей, засов побудови процесів педагогічної діяльності і особистісного, що відбувається в ній [1, с. 45].

У зв'язку з цим професійно-педагогічна самореалізація особистості майбутнього учителя відбувається в його потребах, мотивації та інтересах. При цьому потреба в самореалізації виступає головною рушійною силою цілеспрямованого, свідомого здійснення студентом можливостей та ресурсів розвитку його Я-професійного в педагогічній діяльності.

Винятково важливою є позиція О. Кучерявого, який підкреслює значущість формування системи потреб, що спонукають майбутнього фахівця до рефлексії – усвідомлення і переосмислення образу «Я» як професіоналу, що є підґрунтям для самореалізації студентів, для творчої індивідуальності та для професійного самовдосконаленні після закінчення університету [2, с. 27].

Перш ніж перейти до детального обґрунтування дистанційних інтерактивних технологій, слід розглянути поняття «дистанційна освіта». Дистанційна освіта є загально організованою навчальною діяльністю, де студенти, викладачі та навчальні матеріали з різних джерел об'єднуються за допомогою комунікаційних технологій. Дистанційна освіта може відбуватися у різних формах, у різних середовищах, з одним або декількома викладачами, через різні навчальні заклади, на різних освітніх рівнях та за віком, з використанням різних технологій, різних методів навчання та різних підходів. Якісне навчально-методичне проектування не замінює пасивне споживання знань активним, виразним, очевидним, емпіричним навчанням. Воно зберігає певний елемент дій і досвіду в напрацюванні спрямованих на діяльність суб'єктності.

Слід розуміти, що ефективність навчального сайту вимірюється не за рівнем отриманої інформації майбутнім учителем і не об'ємом кольорів і кількістю складних елементів анімації на ньому. Електронним навчанням можна вважати впровадження в курсі кількості навчальних заходів в електронних навчальних середовищах з допомогою інформаційних і комунікаційних технологій, мультимедійних додатків і місцевих або глобальних мереж, такі як Інтернет або Інтранет. Це дозволяє викладачам і студентам спілкуватися і взаємодіяти синхронно або асинхронно без обмежень часу і простору.

Розглянемо детально різні види електронного навчання. *Самостійне навчання*, як випливає з назви, включає в себе групу незалежних окремих студентів, які здобувають конкретні знання або навички через навчання, яке вони контролюють самостійно. Наповнення цього типу електронного навчання може складатися з веб-сторінок, мультимедійних презентацій та інших інтерактивних навчальних вправ. У цьому типі електронного навчання, весь контент передається через навчальні матеріали в процесі самонавчання. Цей процес відбувається без участі або супроводу викладача в навчальному середовищі, й відсутні засоби комунікації і взаємодії з іншими учнями. Студенти повністю незалежні та самостійно спрямовують свій власний процес навчання.

Електронне навчання із супроводом поєднує в собі колаборативні види діяльності з веб-контентом, зазначеним у розділі самостійного навчання. Цей тип електронного навчання підходить для студентів, які потребують супроводу та, можливо, співпраці з іншими учасниками навчального процесу. Супроводжуючі особи можуть відповісти на запитання студентів, надавати допомогу, щоб вирішити проблеми, а іноді і зробити оцінку. Тим не менш, вони не виконують викладацьку роль. У цьому типі електронного навчання, завдання можуть бути надіслані через форум.

Електронне навчання під керівництвом вчителя. В електронному навчанні під керівництвом вчителя-консультанта для розробки навчально-методичних заходів використовуються веб-технології.

В цьому процесі можуть бути використані аудіо-відео-конференції, чати, проведення телеконференцій з використанням текстових і графічних матеріалів, дошки та інші технології реального часу. Викладачі подають контент курсу за допомогою слайдів і презентацій, трансльованих у прямому ефірі або в записі для перегляду у більш відтермінований час. Студенти мають можливість задавати питання під час спілкування у чаті в реальному часі або електронною поштою, або з використанням повідомлень, а також мають можливість брати участь у віртуальних класах, використовуючи веб-камеру і мікрофон.

Змішане дистанційне навчання є одним із методів, де використовуються інформаційні та комунікаційні технології, у поєднанні з аудиторним і веб-базованим підходом. Під час застосування цього методу, зміст курсу може бути вичитаний з використанням як очних, так і он-лайн підходів. Навчальний процес може відбуватися в реальній чи віртуальній класній кімнаті, і викладачі з студентами можуть спілкуватися як очно, так і в Інтернеті.

Змішані середовища навчання забезпечують різні засоби зв'язку, а також легкий доступ до навчальних матеріалів, рівний доступу для кожного, і забезпечують технологічно багатий контент, з тим, щоб підвищити якість освіти. Виконання занять у форматі електронного навчання суттєво відрізняється від традиційних занять в аудиторії. В середовищі традиційного заняття, викладачі мають можливість спостерігати реакцію студентів у режимі реального часу, мають можливість запропонувати негайне роз'яснення складних тем, налагодити особистісні стосунки із студентами і спілкуватися віч-на-віч, в той же час цей процес відбувається в повністю інших вимірах в он-лайновому середовищі. Надзвичайно важко отримати і тримати зворотній зв'язок студентів щодо процесу навчання, у якому немає ніякої можливості спілкуватися з ними візуально. Насправді, цей аспект є один з найбільш критикованих питань дистанційного навчання на протязі багатьох років, хоча постійно робляться спроби подолати цю проблему за допомогою відео-конференцій.

Тому дуже важливо пройти навчання і придбати необхідний досвід для того, щоб стати хорошим електронним тьютором (консультантом). Роль електронного репетитора в технологічно розширеному процесі навчання і викладання є не просто подати контент, а й управляти середовищем і супроводжувати й направляти студентів. Отже, в такому зосередженому на студентів середовищі, його роль може бути визначена як «наставник», «модератор» або «фасилітатор». Ролі електронного тьютора будуть змінюватись в залежності від етапу процесу: до курсового, під час курсового, і після курсового.

Очевидно, електронний тьютор повинен попередньо визначити щотижневі теми для курсу, а також практичні завдання, спільні роботи, завдання та проекти, якщо такі є, для повної тривалості курсу. Терміни складання іспитів, проектів, завдань і годин спілкування, і теми для обговорення повинні також плануватись заздалегідь, так щоб студенти

могли знати, що вони будуть вчити, що очікується від них, і скільки часу вони повинні виділити для успішного завершення курсу.

Електронний тьютор повинен також проінформувати всіх студентів про зміст курсу, і як отримати доступ до відповідних файлів. Усі навчальні матеріали (наприклад, література, презентації, інтерактивні вправи, проекти, анімації, фільми та звукові записи) повинні бути доступні для всіх студентів з самого початку курсу.

Найважливіше розходження між традиційною освітою в аудиторії і віртуальними середовищами навчання називають наявністю взаємодії між викладачем і студентами. Взаємодія є, мабуть, найбільш обговорюваним фактором, коли йдеться про процес електронного навчання. Є в основному шість видів взаємодії в процесі електронного навчання:

1) взаємодія студента зі змістом, що включає в себе ознайомлення студентів зі змістом курсу, у такому вигляді як заздалегідь планувалося, через зручні для користувачів, ефективні цифрові матеріали під керівництвом викладача;

2) взаємодія студент-викладач може бути синхронною або асинхронною за рахунок використання технологічних інструментів, таких як електронна пошта, віртуальний клас, чат, аудіо або відеоконференція або форуми;

3) взаємодія студент-студент є мотивуючим і захоплюючим процесом для студентів, де вони взаємодіють в рамках спільних проектів, обговореннях у форумах, електронною поштою або через використання соціальних інструментів засобів масової інформації;

4) взаємодія контент-контент відрізняється від інших видів взаємодії, в тому, що у конкретних комп'ютерних програмах, які називаються освітніми агентами, використовується дані студентів задля оновлення, виправлення та покращення навчального процесу, тобто визначення стилю навчання студента і налаштування навчальних матеріалів та видів навчальної діяльності взявши до уваги його стиль;

5) взаємодія викладач-контент означає підготовку, проектування, розробку і впровадження змісту курсу викладачем;

6) взаємодія викладач-викладач є процесом обміну інформацією та досвідом серед електронних тьюторів.

Розвиток Інтернету і комунікаційних технологій змінили значення дистанційної освіти. Якщо раніше дистанційне навчання було реалізоване через листування, радіо і телебачення, то сьогодні навчальна діяльність в дистанційній освіті в основному здійснюється через Інтернет.

Визнаний найсуттєвіший недолік дистанційного навчання, а саме відсутність взаємодії студент-студент і студент-викладач, також було подолано завдяки використанню Інтернет. Сьогодні, інструменти віртуальних аудиторій подолали цей недолік, зробивши істотний внесок у поліпшення дистанційної освіти.

Навчальні інструменти та засоби, які застосовуються у традиційних аудиторіях, зараз перейшли у веб-середовище за допомогою інструментів

віртуальних аудиторій. Навчальні інструменти віртуальних аудиторій дають можливість студентам і викладачам, які знаходяться в різних місцях, зібратися разом через Інтернет і спілкуватися аудіо-візуально. До віртуальних навчальних інструментів відносяться екран викладача, екран студента, чат в режимі реального часу, і дошки, де викладач демонструє презентацію. Крім того, є кілька додаткових інструментів, такі як опитування, відповіді на стандартні запитання, можливість скачування або завантаження файлів та обміну електронними адресами.

У середовищі віртуальної аудиторії слухачі також можуть задати питання, викладачі можуть дати відгук-підказку, і слухачі можуть взаємодіяти один з одним або з викладачем, використовуючи певні інструменти. У середовищі віртуальної аудиторії, викладачі, також мають можливість використовувати різні типи контенту для залучення студентів. Студенти потім можуть модифікувати цей матеріал, і, у такий спосіб, може бути досягнута взаємодія «студент-контент». Істотною перевагою середовища віртуальної аудиторії є те, що заняття можуть бути записані для того, щоб студенти могли прослухати і переглянути їх ще раз, щоб компенсувати пропущені заняття, або просто, щоб практикувати або зміцнити ті знання, які вони отримали.

На сьогодні, існує шість основних методів викладання, які використовуються у процесі викладання та навчання: презентація, безпосереднє (пряме) викладання, викладання концепцій, колаборативне навчання, навчання на базі вирішення проблем та написання проєктів, а також дискусії. Ці методи можна адаптувати як для звичайного викладання, так і для навчання онлайн. Важливим фактором при виборі методу є те, для якої стратегії чи характеру змісту метод буде використовуватися інструктором.

Презентація. Презентації, пояснення та лекції, які читає викладач, займають велику частину аудиторного часу, оскільки навчальна програма вимагає засвоєння великої кількості інформації слухачами. Навчальні цілі моделі презентації полягають переважно в допомозі студентам засвоїти, асимілювати та запам'ятати інформацію.

Успішні презентації вимагають добре структурованого навчального середовища, яке б дозволяло викладачам представити та пояснити нову інформацію ефективно, і яка дозволяє слухачам бачити її та почути [3, с. 290 – 291]. Презентації онлайн такі ж ефективні, як і презентації в аудиторії, оскільки у їхньому розпорядженні великий арсенал технологій, що дозволяють більше взаємодії, аніж середовище аудиторії.

Загальна схема презентації складається з чотирьох основних етапів, що наведено у таблиці: презентація цілей та створення атмосфери, презентація плану, презентація навчальних матеріалів та використання необхідних процесів для контролю розуміння матеріалу студентами, а також у сприянні студентам розширити та зміцнити їх мислення.

Пряме викладання. Засвоєння базових знань, вироблення навичок та розуміння – це важлива ціль для майбутніх учителів, оскільки вони

повинні оволодіти базисом знань, перш ніж зможуть рухатися до більш складного рівня навчального процесу.

Результатом викладання згідно цієї моделі повинна бути допомога у оволодінні простими та складними вміннями, а також базовими знаннями, які можна чітко визначити та викласти поетапно. Загальна схема прямого викладання як правило, складається з п'яти етапів, що наведено в таблиці.

Модель прямого викладання вимагає наявність високо структурованого навчального середовища, а також вміння викладача гармонічно сполучати елементи курсу. Жорстка структура заняття не означає, що це має бути авторитарний або неконтрольований процес [3, с. 318]. Таким чином, цей метод можна використовувати самостійно або інтегровано з іншими методами процедурного представлення знань в середовищі онлайн.

Колаборативне навчання. Колаборативне навчання – це один з найкращих підходів до навчання онлайн, яке використовує різні цілі, завдання та схеми заохочення під час навчання студентів. Колаборативне навчання має структуру завдань, яка вимагає від слухачів працювати над навчальними завданнями в групах. Така модель має інші цілі крім суто академічного навчання, такі як адаптація в групі, соціальні та групові вміння та колаборативна поведінка. Оскільки слухачі працюють у групах, вони несуть відповідальність за власне навчання [3, с. 390]. Колаборативне навчання є важливим для середовища навчання онлайн, оскільки воно покращує взаємодію між слухачами та викладачами.

Структура моделі колаборативного навчання базується на роботі в малих групах, і складається із шести етапів: презентація цілей та створення атмосфери; презентація інформації; організація студентів у навчальні групи; сприяння груповій роботі та навчання; тест на підготовлених матеріалах; оцінювання та визначення кращих.

Етапи моделі колаборативного навчання

ЕТАП	ДІЯЛЬНІСТЬ ВИКЛАДАЧА
Етап 1. Пояснити цілі та створити атмосферу	Викладач добивається уваги студентів, пояснює цілі та створює навчальну атмосферу
Етап 2. Представлення інформації	Викладач представляє інформацію усно або друкує, або в онлайн тексті
Етап 3. Організація студентів у навчальні групи	Викладач пояснює, як формувати групи та як добитися успіху в групах
Етап 4. Допомога групам у їхньому навчанні	Викладач допомагає групам виконувати завдання
Етап 5. Перевірка	Викладач оцінює знання навчального матеріалу студентами або ж групи студентів представляють свою роботу
Етап 6. Оцінювання та визначення кращих	Викладач знаходить спосіб як оцінити індивідуальну та групову роботу та успіхи

При викладанні онлайн курсів важливо, і в той же час складно вмотивувати слухачів та управляти їхньою взаємодією. Навчальні методи – це єдині засоби, які є у нашому розпорядженні, за допомогою яких ми можемо управляти цим навчальним процесом. Таким чином, як викладачі ми повинні використовувати ці засоби для передачі знань студентам. Викладачі повинні використовувати методи питання – відповідь під час віртуальних занять в аудиторіях, і особливо методи мозкового штурму через форуми, щоб слухачі могли знайти потрібні рішення та задуматись над специфічною проблемою чи темою. І нарешті, е-викладачі повинні заохочувати групову роботу та формувати групи слухачів, які повинні виконати завдання з тим, щоб отримати знання та покращити свої навички.

Таким чином, в статті було представлено дистанційне забезпечення формування суб'єктності майбутніх учителів у процесі фахової підготовки засобами дистанційних інтерактивних технологій. Віртуальні середовища навчання надають можливість викладачу обирати різні онлайн методи дистанційного навчання. Технологія буде продовжувати розвиватися, і як розробники, так і педагоги будуть продовжувати знаходити більш ефективні шляхи і рішення для покращення навчання за допомогою технології.

Список використаної літератури

1. Исаев И. Ф. Концептуальные основания профессионально-педагогической самореализации личности преподавателя вуза / И. Ф. Исаев, М. И. Ситникова // Высшее образование сегодня. – 2008. – № 3. – С. 15 – 18. **2. Кучерявий О. Г.** Професійне самовиховання у вищій школі : навч. посіб. / Олександр Георгійович Кучерявий. – К. : Освіта України, 2010. – 200 с. **3. Arends R. I.** Learning to Teach (9th edition.) / R.I. Arends // Mc-Graw Hill, New York. – 2012. – 423 p.

Шехавцова С. О. Суб'єктність майбутніх учителів як показник якості дистанційної освіти

У статті здійснено аналіз дистанційного забезпечення формування суб'єктності майбутніх учителів у процесі фахової підготовки засобами дистанційних інтерактивних технологій. Досліджено, що дистанційна освіта є загальноорганізованою навчальною діяльністю, де студенти, викладачі та навчальні матеріали з різних джерел об'єднуються за допомогою комунікаційних технологій. Аналіз дистанційних інтерактивних технологій засвідчив, що найважливіше розходження між традиційною освітою в аудиторії і віртуальними середовищами навчання є наявність взаємодії між викладачем і студентами. Доведено, що колаборативне навчання є одним з найкращих підходів до навчання онлайн, яке використовує різні цілі, завдання та схеми заохочення під час навчання студентів в процесі формування в них суб'єктності.

Ключові слова: суб'єктність майбутніх учителів, дистанційна освіта, дистанційні інтерактивні технології, колаборативне навчання.

Шехавцова С. А. Субъектность будущих учителей как показатель качества дистанционного образования

В статье проанализировано дистанционное обеспечение формирования субъектности будущих учителей в процессе профессиональной подготовке средствами дистанционных интерактивных технологий. Исследовано, что дистанционное образование является общеорганизованной учебной деятельностью, где студенты, преподаватели и учебные материалы из разных источников объединены при помощи коммуникационных технологий. Анализ дистанционных интерактивных технологий показал, что существенным расхождением между традиционным образованием в аудитории и виртуальной средой обучения является наличие взаимодействия между преподавателем и студентами. Доказано, что колаборативное обучение является одним из лучших подходов к обучению онлайн, в рамках которого используются различные цели, задачи и схемы стимулирования во время обучения студентов в процессе формирования у них субъектности.

Ключевые слова: субъектность будущих учителей, дистанционное образование, дистанционные интерактивные технологии, колаборативное обучение.

Shekhavtsova S. The Subjectivities of Future Teachers as an Indicator of Distance Education Quality

The article analyzes the distant maintenance of the formation of future teachers' subjectivities in the process of teachers' training by means of distant interactive technologies. It has been investigated that distant education is generally organized learning performance where students, teachers and teaching materials from different sources are joined due to communication technologies. The analysis of distant interactive technologies has showed that a significant difference between traditional education in the classroom and virtual learning environment is in face-to-face interaction between teacher and students. It has been proved that collaborative training is one of the best approaches in online learning, which uses different goals, objectives and encouraging schemes in students' training in the process of their subjectivities formation. Collaborative model has other purposes in addition to academic learning, such as students' adaptation in the group, developing social and group skills and collaborative behavior. Collaborative training requires being responsible for students' own learning. Collaborative training is important to the learning environment online, because it improves the interaction between students and teachers.

Key words: future teachers' subjectivities, distant education, distant interactive technologies, collaborative training.

Стаття надійшла до редакції 17.02.2016 р.

Прийнято до друку 25.03.2016 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Караман О. Л.